

Literatura dramatică și moralismul epocii socialiste

Dramaturgia este un gen literar care respiră prin intermediul mulțimii. Teatrul își păstrează caracterul civic chiar și în sălile minuscule ale avangardei, unde — cînd nu-și dezmințe sensul artistic — zămislește mijloacele de captare a amfiteatrelor viitorului. Cum am putea să desprindem literatura dramatică de natura sa adînc socială?

Cînd în toamna anului 1944 revoluția a cuprins spațiul întreg al istoriei noastre naționale, teatrul s-a găsit în situația de a traduce imediat în imagini scenice febra schimbărilor fundamentale. Îmi amintesc că, participînd în acele zile la pregătirea unor spectacole muncitorești în fabrici, am simțit cu acuitate cît de anacronice deveniseră dintr-o dată schemele de „succes la public” ale vechiului repertoriu. În vreme ce socialismul înainta cu pași repezi în viața oamenilor, nevoia de înnoire a textelor scenice și-a aprofundat exigențele. Bineînțeles că procesul de transformare a structurilor dramaturgice n-a fost și nu este simplu. Dar încă din primii ani ai societății românești socialiste obligația politică a teatrului s-a impus ca o necesitate artistică de prim ordin și a operat nu numai asupra temelor conflictuale ci și în direcția expresiei literare specifice. De la scenetele ocazionale, scrise abrupt în lunile care au urmat Eliberării, și pînă la dramele de intensă meditație socială, apărute în anii din urmă, a fost parcurs astfel un drum considerabil.

Paralel cu piesele descriptive, înscrise liniar în marginea evenimentelor, s-a afirmat treptat superioritatea textelor angajate în dezbateră moralistă. De la bun început drama de idei modernă s-a afirmat, ne plan universal, ca o modalitate de clarificare a dilemelor etice. O cultură, eliberată de devierile ipocrite de la temele fundamentale ale omului, avea să găsească, așadar, în experiența piesei „de idei” un impuls către o dialectică dramaturgică superioară. Problematica morală a contemporaneității a găsit astfel, în literatura dramatică a României

socialiste cadrul unei expresivități capabile să ducă marile întrebări pînă la complexa lor elucidare.

Am mai avut prilejul să constatăm că, pe calea acestui moralism superior, cele mai valoroase piese de teatru românești de astăzi conturează dimensiunile unui nou clasicism.

Fără a accepta anchilozele unui academism desuet, textele la care ne referim au pus capăt viziunilor existențiale încețoșate și, paralel cu căutările unor formule dramatice cu adevărat noi, au așezat la baza acțiunii scenice un ideal umanistic limpede, idealul omului comunist. Reflectarea în artă a gradului dezvoltării sociale din fiecare epocă nu trebuie înțeleasă exclusiv (și limitativ) în sensul unei ogîndiri figurative și directe a faptelor din realitatea imediată. Fără îndoială că, pe o cale sau alta, imaginile contemporaneității joacă un rol de prim ordin în demonstrația dramaturgică de idei. Dar indicele major al umanismului socialist se relevă în actualitatea interioară a conflictelor, în esențializarea curajoasă a termenilor luptei dintre nou și vechi.

În această perspectivă, *idealitatea* creației dramatice devine cu deosebire importantă. Nu înțelegem prin aceasta o favorizare a pieselor edulcorate, în care, din dorința relevării idealului, să teșim ascuțișul conflictelor vieții. Destule eșecuri au fost înregistrate prin confundarea finalității educative a literaturii cu tezismul mărunț. Este însă necesară, pentru izbutirea artistică a dramei literare, păstrarea contactului din adînc cu modelele umanismului socialist. Adevărul întreg capătă relief prin depășirea descripției naturaliste a conflictelor, depășire girată tocmai de raportarea implicită a faptelor la criteriile unei moralități substanțiale, fundamentată pe încrederea în omul eliberat de exploatare. G. Călinescu exprima remarcabil această condiție a împlinirii, afirmînd într-un articol din 1962 că: „Un artist ocolește deopotrivă „perfecțiunea”, cu primejdia de a

cădea în schematism și de a nesocoti studiul procesului care singurul este exemplar, precum evită copia individului comun, rău definit." O anume rotunjire „ideală", arată criticul, „o definiție clară a direcției etice răspunde principiilor artei, fiind totodată în acord cu exigențele educative". Această „rotunjire", orientată în sensul afirmării adevărului, capătă o însemnătate specifică în realizarea structurilor sintetice ale operei dramaturgice.

Încă de la începuturile literaturii dramatice românești s-a vorbit stăruitor despre teatru ca despre o „școală de moral", în spiritul unui clasicism reactivat prin renașterea socială a națiunii. Experiența acumulată de-a lungul timpului a demonstrat că din această definiție s-au putut desprinde atât impulsul către creații dominate de cultul marilor valori etice cât și „moralizările" facile, de un didacticism agresiv și inoperant. Pentru noi astăzi, în zilele edificării socialismului multilateral dezvoltat, misiunea educativă a poeziei scenice nu poate fi înțeleasă în afara problemelor fundamentale pe care le ridică realizarea unor raporturi calitativ noi între oameni.

Recent, Programul Partidului Comunist Român a pus hotărâtoare accente acțiunii de „afirmare deplină în viața socială a principiilor eticii și echității socialiste", relevând înaltele obligații ale participării energice la construcția noii orînduiri cu sublinierea concomitentă a corolarelor spiritu-

ale, inerente acestei devotări către colectivitate.

Nu începe îndoială că dramaturgia noastră se poate realiza pe sine, numai concepîndu-și operele viitoare în ambianța marelui program spiritual al comuniștilor. Putem număra și pînă acum pași importanți în această direcție. Esențial este să înțelegem că marelui drum al literaturii dramatice nu poate fi găsit în afara proceselor de construcție morală a timpului nostru și că reluarea în microcosmosul scenic a dezbaterilor din conștiința epocii este sortită eșecului dacă faptele și ideile nu sînt adine și clar nuanțate în spiritul marxismului creator.

Cînd Strindberg și Ibsen au pus capăt dominației dramoletelor teziste, reinstalînd teatrul european pe tărîmul dilemelor principiale, ei au dialogat în numele individului liber, amenințat de convențiile unei societăți dezumanizate. Astăzi și la noi, dramaturgia se află în fața cadavrului descompus al individualismului, manifestare a egotismului antisocial, într-o vreme care leagă libertatea de simțămîntul responsabilității colective. Apărarea omului continuă în alte condiții, într-o lume care a dizolvat vechile convenții ipocrite. Fără a simplifica mișcarea dinlăuntru a marilor transformări, dramaturgia nouă tratează despre problemele individului privind (fără complexe) către conturul moral al eroului integru, altfel spus, către omul clasic al epocii comunismului înfăptuit.

NATALIA

STANCU-ATANASIU

Confruntarea cu „opinia publică"

Oricît de riguroasă și sigură pe aprecierile ei, critica nu s-a putut dispensa niciodată în validarea operelor artistice de acea instanță plină de surprize care a fost, dintotdeauna, judecata timpului.

Contractînd timpul, apropiîndu-ni-l pe plan ideal, din unghiul realizărilor materiale și spirituale cu care se va solda trecerea viitorilor 15 ani, prevăzînd devenirea și evoluția aspirațiilor și valorilor umane. Programul Partidului Comunist Român favorizează o neobișnuită anticipare a unei asemenea aprecieri. Prefigurarea științifică a evoluției societății noastre ne ajută să putem anti-

cipa azi judecata timpului în domeniul valorilor spirituale, să putem decanta mai limpede operele cu șansa perenității de cele efemere.

O mare tentație în privința teatrului: judecata globală asupra condiției literaturii dramatice din ultimele decenii și asupra posibilităților ei de viitor.

S-au scris, începînd din primii ani ai socialismului și pînă azi numeroase opere dramatice. Putem cita dramaturgi aparținînd tuturor generațiilor, a căror evoluție individuală s-a soldat — într-un subtil acord cu modificarea conținuturilor de viață selectate